

Weinig aannemelijk lijkt het te veronderstellen, dat het woord *heulmes* nog na de invoering van de heulbank expansief is geweest in Friese en misschien Groningse richting. Eerder mag men aannemen dat het zich heeft verbreid toen de holle klomp zelf voor het eerst zijn weg zocht naar het noorden en dat zal wel iets vroeger zijn geweest dan het bekend worden van de heulbank in die streken. *Zoolmes-teenmes* vormen dan de tweede laag; dit tweetal is dus in het noorden, en trouwens overal, jonger.

Zonder het gegeven van Miedema (zie boven) zou het niet gemakkelijk zijn aan te tonen, dat het verspreidingsbeeld van *heulmes* als een expansie is te zien. In tal van andere ambachten immers komt het woord ook voor, al duidt het daar vanzelfsprekend wel een heel ander instrument aan. Mensing geeft *Hollmess, Messer zum Aushöhlen* uit de taal van de meubelmaker (II, 862), Ter Laan kent *holmes* voor een kuipersmes „met 2 hansels”, volgens Wat. Dial. (pag. 540) gebruikt ook de kuiper in Monnikendam een *holmes*, evenals trouwens zijn collega in Doetinchem, Veghel (TT XIV, pag. 8) en Vlaardingen (zie een handschrift van A. Dorsman, eigendom van het Dialectenbureau: *Iets over een uitstervend handwerk*). Dat het Rhein. Wrtb. (III, 752) een *Höhlmesser* toekent aan de klompenmaker in het Land van Kleef, zal nu niet meer verbazen.

Hoe nu de verspreiding van *ruimmes* en *ruimhaak* te interpreteren? In elk geval als relicten. Onder verwijzing naar hetgeen bij kaart 14 (E 4 en F 4) wordt betoogd kan gezegd worden, dat een waarschijnlijk gesloten ruim-gebied al zeer vroeg is gesplitst, misschien zelfs door een opkomende heul-wig. Dat benamingen van het type heul- expansief zijn geweest blijkt uit de kaart heulbank en uit hetgeen zoëven werd opgemerkt; ze liggen bijna alle op het expansie-pad, terwijl ruim- in de relicthoeken zit. De jongere *zoolmes-teenmes*-beweging en de nog jongere *bodemmes*-expansie hebben echter de sporen van hetgeen gebeurd is zoal niet uitgewist dan toch onleesbaar gemaakt.

De *bodemmes*-vlek is ongetwijfeld de jongste expansie die het kaartbeeld laat zien. Ik vermoed dat zij eerst zal dateren uit de tijd na de invoering van de Canadese populier, die de Meierijse klomperij een nieuwe kracht heeft gegeven. Het woord kent in de laatste tijd veel voorspoed, omdat het een officieel karakter heeft gekregen door gebruik in de handel; K 50 zegt: *Wij kennen die naam zeker wel, want in de officiële prijscourant wordt dit mes zoo genoemd*; M 13 schrijft bij 8b: het „hollandse” woord.